

УДК 808.81: 398 (477) “18”

УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР У РОЗВІДКАХ ПОЛЬСЬКИХ ДОСЛІДНИКІВ (НА МАТЕРІАЛІ “ПОКУТТЯ” ОСКАРА КОЛЬБЕРГА)

Ірина ЗБИР

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, 79000
Кафедра фольклористики ім. Ф.Колесси*

У статті висвітлено історію фіксації українського фольклору польськими дослідниками упродовж XIX ст. Особливу увагу звернено на методику роботи польського дослідника Оскара Кольберга, який займався також збиранням і дослідженням українського фольклору. Прикладом цього є його фольклорно-етнографічна розвідка “Покуття”, побудована за визначеним планом і розробленою методикою.

Ключові слова: фольклор, фольклорно-етнографічна розвідка, монографія, записування матеріалу, дослідник, методика.

Український фольклор завжди був предметом дослідження не лише українських, а й зарубіжних учених, зокрема, польських. Уже в XVI ст. польські дослідники зацікавились нашим побутом, звичаями, народнописенною творчістю, і у наступні століття цей інтерес поглибився. Однією з найдавніших праць, в якій описано народні звичаї та обряди на Україні, зокрема, в Галичині, є твір польського письменника С.Ф.Кльоновича “Roxolania” (1584).

Систематичне, ґрунтовне і всебічне вивчення польськими дослідниками української культури починається на рубежі XVIII–XIX ст. У 1800 р. у Польщі було засноване “Варшавське товариство друзів наук” (“Warszawskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk”), одним із основних завдань якого було “вивчення народної культури не лише польського, а й інших слов'янських народів”¹. Чільними представниками цього товариства були Й.Лелевель, С.Лінде, З.Доленга-Ходаковський, К.Бродзінський Й.Бандтке, Т.Чацький та ін. Найпомітнішою і найбільш вагомою фігурою був З.Доленга-Ходаковський (справжнє ім'я – Адам Чарноцький).

На науковій ниві З.Доленга-Ходаковський уперше виступив як збирач народних пісень (1817), і вже в 1818 р. побачила світ його праця “Про Слов'янщину перед християнством” (“O Słowianščyzynie przed chrześcijaństwem”), яка “була першою спробою створити загальну картину слов'янського побуту дохристиянського періоду і, найважливіше, намітити завдання його вивчення”². М.Сумцов справедливо називає З.Доленгу-Ходаковського, який по праву належить як українській, так і польській фольклористиці, “піонером української етнографії”³.

¹ Азадовский М. К. История русской фольклористики. Москва, 1958. С.279.

² Там само. С.282.

³ Сумцов Н. Современная малорусская этнография // Киевская старина. 1896. Т.54. С.2.

А.Фішер, польський етнограф, у своїй праці “Русини” (“*Rusini*”, 1928) зазначив, що “вже у 1802 р. Тадеуш Чацький у своїй праці “Про литовські і польські права” (“*O litewskich i polskich prawach*”) високо відзначив українські думи⁴.

У 30-х роках ХІХ ст. на ниві української фольклористичної і народознавчої науки виступили польські збирачі, які зайнялися збиранням і вивченням нашої народної поезії під впливом романтизму. Ця їхня діяльність стимулювала розвиток у польському письменстві так званої української школи, основними представниками якої були Вацлав Залеський, Жегота Паулі, Северин Гощинський, Міхал Грабовський, Антоній Мальчевський, Михайло Чайковський, Тимко Падур, Юзеф Богдан Залеський та ін.

Найбільш активні збирачі фольклору цього періоду – Вацлав Залеський та Жегота Паулі. Доробком першого є збірка пісень “Пісні польські та українські галицького люду” (“*Pieśni polskie i ruskie ludu Galicyjskiego*”. Львів, 1833), до якої увійшли як українські, так і польські пісні, причому українські були надруковані латинським шрифтом. Доробком другого є двотомна збірка українських пісень “Пісні українського народу в Галичині. Зібрав Жегота Паулі” (“*Pieśni ludu ruskiego w Galicyi. Zebrał Żegota Pauli*”. Львів, 1839–1840), в якій українські пісні також надруковані латинським шрифтом.

У наступні роки польські фольклористи видали кілька українських народних казок. Так, у 1837 р. вийшов збірник К.Вуйціцького “Стародавні легенди, перекази і оповідання польського народу і Русі” (“*Klechdy, starożytne podania i powieści ludu polskiego i Rusi*” у 2-х т.), де українські казки надруковані разом з польськими в перекладі польською мовою. На думку багатьох дослідників, цей збірник К. Вуйціцького у жодному випадку не можна назвати науковим виданням, це, радше, літературні обробки⁵.

У 40-х роках ХІХ ст. вийшли збірники казок С.Ізопольського, К.Сіменського і у 1857 р. – “одне з найбільш достойних видань в цій галузі” – збірник “Український народ, його пісні, казки, легенди” (“*Lud Ukraiński, jego pieśni, bajki, podania*” у 2-х т.) А.Новосельського⁶.

30–40-ві роки стали початковим етапом нагромадження фольклорного матеріалу, першими спробами його класифікації, систематизації, наукового осмислення. Проте публікації цього часу здебільшого мали популярний характер. Їх автори не завжди дотримувались принципів належної паспортизації матеріалу, фольклорно-етнографічні відомості часто були загальними, схематичними, та й сам фольклор трактувався як “складова частина” польського.

Грунтовне і систематичне вивчення фольклору припадає на середину–кінець ХІХ ст. – саме у цей час проявляється підвищена увага дослідників до наукового опрацювання пісенного фольклору, фольклористичні зв’язки між Польщею і Україною “знайшли свій найяскравіший прояв у діяльності польського фольклориста та етнографа зі світовим ім’ям, невтомного збирача, дослідника народної творчості

⁴ Fisher A. *Rusini*. Lwów–Warszawa–Kraków, 1928. S. 162.

⁵ Азадовский М. К. История русской фольклористики. С. 287.

⁶ Там само.

Оскара Кольберга”⁷. На слов’янських землях не було фольклориста, який би так багато зробив у збиранні народної творчості, як Оскар Кольберг*.

До його творчості зверталосся чимало дослідників у своїх розвідках. В історії української фольклористики фольклорно-етнографічній діяльності Оскара Кольберга відведено чільне місце. Йдеться, передовсім, про “Историю малорусской этнографии” О.Піпіна, “Историю русской фольклористики” М.Азадовського, “Огляд праць з етнографії Галичини XIX ст.” І.Франка, “Современнаю малорусскую этнографию” М.Сумцова, а також окремі праці дослідників, які писали про українсько-польські культурні взаємини: “Головні проблеми українсько-польських літературних взаємин XIX ст.” Г.Вервеса, “Український фольклор у польській літературі доби романтизму” Р.Кирчів, “Українська народна поетична творчість у польській фольклористіці XIX ст.” В.Юзвенко, “Україна в дослідженнях польських етнографів XIX ст.” З.Болтарович. Ряд публікацій польських учених, – С.Лама, Р.Гурського, Т.Делімата та ін. – містить відомості про діяльність Оскара Кольберга. Однак жодна із цих розвідок не дає вичерпної характеристики наукових засад і принципів роботи польського вченого, його фольклорно-етнографічної діяльності в контексті розвитку української фольклористики XIX ст.

У багатотомній спадщині Оскара Кольберга однією з кращих монографій, присвяченій українцям, є чотиритомна фольклорно-етнографічна розвідка “Покуття” (“Рокисіє”). Її появі передувала величезна збирацька робота, проведена дослідником на галицькому Покутті в 1867–1868, 1870, 1876–1877 та 1880 рр. Ця територія поєднувала в собі різні впливи і завжди викликала великий інтерес у О.Кольберга. У 1876 р. він домігся, щоб для повного і всебічного дослідження Покуття було послано експедицію Краківської Академії наук. Як стверджує З.Болтарович, “О.Кольберг – один з ініціаторів та організаторів етнографічної виставки Покуття, що відбувалася в м. Коломиї у 1880 р.”⁸.

Праця О.Кольберга “Рокисіє” написана за чітким планом, якого дослідник дотримувався в усіх своїх розвідках, у ній створена “широка картина побуту й культури населення краю”⁹.

О.Кольберг відстоював наукові принципи збирання фольклорних жанрів. Усвідомлюючи цінність творів народної творчості, він неодноразово підкреслював значення їх як невичерпного джерела у вивченні духовної культури народу. Як вдумливий збирач фольклорних творів, О.Кольберг відстоював наукову точність записів і неодмінну фіксацію умов побутування народного твору.

⁷ Юзвенко В.А. Українська народна поетична творчість у польській фольклористіці XIX ст. Київ, 1961. С.82.

* Оскар Кольберг (1814–1890) – відомий польський етнограф, фольклорист і композитор. Народився в м. Пішисуха, тепер Келецького воєводства. Член Краківської Академії наук. Рано звернувся до народної творчості, цікавився фольклором та етнографією не лише польського народу, а й його найближчих сусідів, зокрема, українців. За життя опублікував 38 томів монументальної праці “Народ, його звичаї, спосіб життя, мова, перекази, прислів’я, обряди, пісні, ігри, музика і танці” (“Lud. Jego zwyczaj, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, zabawy, pieśni, muzyka i tańce”, 1857–1890), куди увійшли дослідження про українську народну творчість та матеріальну культуру: “Покуття”, “Холмщина”, “Перемишлянщина”, “Волинь”, “Казки з Полісся”, “Поділля”, “Русь Червона” і “Русь Карпатська”. Повне зібрання творів О. Кольберга становить понад 70 томів.

⁸ Болтарович З. Україна в дослідженнях польських етнографів XIX ст. Київ, 1976. С.83.

⁹ Там само.

Дослідник стверджував: “такими, якими є вони [фольклорні твори – І.З.], повинен записувати їх збирач, він не має права нічого додати або замінити, якщо хоче бути вірним своєму призначенню і здобути визнання”¹⁰.

У своїй збирацькій діяльності О.Кольберг приділяв велику увагу організації масового збирання творів народної творчості. На думку В.Юзвенко, “він зумів об’єднати навколо себе велику кількість збирачів, з якими підтримував постійний зв’язок, був їхнім консультантом. У своїх листах він гаряче пропагував народну творчість, розкривав її цінність, виховував любов до неї. Таким чином, О.Кольберг домогся того, що йому надсилали величезну кількість матеріалу, який він старанно перевіряв, вивчав і готував до друку”¹¹.

Надзвичайно велика кількість матеріалу, яку отримував О.Кольберг, була добре упорядкована за певними принципами, які сам дослідник ніде окремо не декларував, він лише принагідно писав про них у деяких своїх працях. З приводу цього моменту діяльності О.Кольберга Ц. Нейман зазначає: “Розпочинаючи дослідження маловідомої народності, автор знайомиться як з нею, так і з місцевістю, спочатку з праць своїх попередників, вивчаючи історію, археологію і етнографічні матеріали, а тоді О.Кольберг робить екскурсії з власними спостереженнями”¹².

Як керуючий етнологічною секцією Антропологічної Комісії О.Кольберг видав план під назвою “Інструкцію для дослідження народних властивостей” (“Instrukcji do badania właściwości ludowych”), в якому висвітлив наукові принципи і засади записування фольклорного та етнографічного матеріалу. Та, мабуть, найповніше він це зробив у листі до редакції “Варшавської бібліотеки” 1865 р., де зазначено, на що потрібно звертати увагу при фіксуванні матеріалу:

“Село і хата. Загальний опис і народна назва (якщо існує). Опис внутрішніх і зовнішніх його частин, зокрема, окремих елементів оселі і подвір’я, знарядь праці і посуду. Звичайно, найдавніший спосіб будівництва, який зберігся. До опису згодиться б і малюнок, план чи вигляд оселі. Які є звичаї будівництва; які забобони? Які є вулиці на селі і яке розміщення хат на вулиці? Які церкви, цвинтар і огорожа?

1. Домашня праця і господарські заняття селян. Який спосіб їхнього життя? Колір шкіри і волосся селян. Характер народу: його темперамент і нахили. Спосіб мислення і руху.

2. Їжа. Що, зазвичай, їдять і п’ють, в який час, кількість і при яких церемоніях?

3. Одяг чоловіків, жінок і дітей, святковий і щоденний. Тканина. Кравецький крій. Оздоблення і колір.

4. Мова або наріччя. Її особливості і граматичні відмінності. Вимова і місцеві висловлювання. Словничок місцевих виразів.

5. Прислів’я, приказки, казки, оповіді, легенди, перекази і т. ін., по можливості мовою оригіналу.

6. Забобони, звичаї, замовляння, перекази про чари, чортів, чарівниць, відьом, упирів, вовкулак, духів і душі. А також перекази про пори року, клімат, посів і збір урожаю; весілля, похорон, хрестини (народини).

7. Пісні, по можливості, з нотами і без них, мовою оригіналу.

8. Танці. Опис кроку і мелодії, якщо це можливо.

¹⁰ Kolberg O. Pokucie, cz. 2. // Kolberg O. Dzieła wszystkie. Wrocław–Poznań, 1963. T. 30. S.X.

¹¹ Юзвенко В.А. Українська народна поетична творчість у польській фольклористиці XIX ст. С.89–90.

¹² Нейман Ц. Рецензія на “Pokucie” Оскара Кольберга. // Киевская старина. 1884. Т.3. С.484.

9. Обряди, а саме:

10. а) весілля; в) хрестини; с) похорон; d) собітка; е) обхід річних свят і неділь протягом року; f) дожинки.

11. Звичаї і пісні при різних роботах, наприклад, при виоранні і сінокосі, при роботах господарських і ремісничих. Вечірні розваги, гуляння в корчмі і в хаті, залицяння, звичаї на ярмарках і т. д.”¹³.

За таким принципом побудовані усі фольклорно-етнографічні монографії О.Кольберга. Таку методу збирання матеріалу польський учений виробив не одразу. Спочатку, працюючи над збірником, О.Кольберг намагався до кожної пісні зібрати максимальну кількість варіантів і розпочинав опрацювання та видання їх тільки тоді, коли був переконаний, що матеріал повністю вичерпаний. На думку В.Юзвенко, “О.Кольберг допустився тут помилки, вважаючи, що творення народних пісень є чимось незмінним, сталим процесом. Крім того, одній людині виконання цього завдання було непосильним і, звичайно, вимагало великої затрати часу”¹⁴.

Своїм завданням О.Кольберг як збирач фольклору ставив систематичне записування й публікацію народних пісень. З цієї метою дослідник бував у різних місцевостях Польщі, де збирав пісні, записував мелодії танців. У 1842 р. вийшов перший підготовлений ним збірник, який, на думку О.Піпіна, “був працею, так би мовити, популярною і практичною: О.Кольберг хотів ввести народну пісню в суспільство, дати їй місце в музичній композиції, потім його інтерес все більше і більше розширювався, і він задумав зробити систематичне зібрання народної музики таким чином, щоб накопичити якнайбільшу кількість варіантів і потім згрупувати їх за основними темами”¹⁵.

Цей план було реалізовано у другому збірнику О.Кольберга “Пісні польського народу” (“Pieśni ludu polskiego”, 1857), до якого ввійшли 41 народна пісня з великою кількістю варіантів до кожного зразка і 500 народних мелодій (крім пісень, також танці з нотами і приспівками).

Згодом молодий дослідник змінив свою методику збирання матеріалів. До речі, О.Кольберг усвідомлював недоліки своєї збирацької діяльності, шукав нові методи й удосконалював їх. В.Юзвенко з цього приводу зазначає: “Уже працюючи над виданням 1857 р., він зрозумів, що такий шлях дослідження народної творчості не виправдовує себе, і, йдучи ним, він мало що встигне зробити та й не вичерпає всього того, з чим довелося йому зіткнутися в багатющій духовній скарбниці народної культури. Крім того, О.Кольберг усвідомлював, що в пісні виливаються думки і прагнення народу, і вивчити її, не пізнавши життя народу, не можна; пісню треба розглядати в живому її побутуванні. Такі висновки сприяли розширенню його збирацької програми: до записів пісенного матеріалу долучились описи обрядів, звичаїв, народних ігор, одягу і різних сторін матеріальної культури народу”¹⁶.

Отже, О.Кольберг дійшов висновку, що народні пісні і музика побутують разом з народними звичаями, обрядами, з побутом народу, тому він розширив коло своїх досліджень, вивчав звичаї, обряди народу, його матеріальну культуру. Як зазначає

¹³ Kolberg O. Korespondencja Oskara Kolberga, cz. I (1837–1876) // Kolberg O. Dzieła wszystkie. T.64. S.102–105.

¹⁴ Юзвенко В.А. Українська народна поетична творчість у польській фольклористиці XIX ст. С.85.

¹⁵ Пытин О. История русской этнографии. Санкт-Петербург, 1891. Т.3. Этнография малорусская. С.290.

¹⁶ Юзвенко В.А. Українська народна поетична творчість у польській фольклористиці XIX ст. С.86.

О.Піпін, “О.Кольберг з музичного спеціаліста перетворився на справжнього етнографа”¹⁷.

Саме тоді й почався другий період у дослідницькій роботі вченого, про який сам О.Кольберг писав так: “Вже близько 1840 р. або рік швидше ми почали збирати пісні музику народу в околицях Варшави. Незабаром помітили тісний зв’язок цих творів з обрядами, звичаями і побутом народу. Це спонукало нас при записуванні пісень і мелодій занотовувати і причини їх виникнення, уявляти собі цілу ситуацію, котра покликала їх до життя”¹⁸.

Зібраний матеріал О.Кольберг упорядковував не за тематичною, а за територіальною ознакою, про що свідчать заголовки (назви) його фольклорно-етнографічних монографій, а також певний план розміщення матеріалу в розвідці – “місцевість, населення, звичай та обряди, а тоді вже пісні, танці і інші жанри народної творчості”¹⁹.

Короткий огляд збірників О.Кольберга, присвячених українській народній творчості, дає змогу не лише простежити методику збирання фольклорних та етнографічних матеріалів, а й переконатися у доцільності цієї методики у процесі становлення фольклористичної та етнографічної науки.

За таким принципом побудована чотиритомна розвідка О.Кольберга “Покуття” (“Рокucie”). Коротко характеризуючи жанровий склад фольклору даного етнографічного регіону, зазначимо, що перший том “Покуття” (1882) об’єднує українську обрядову поезію календарного та родинно-побутового циклу. Пісні супроводжуються детальним описом обряду і нотами. У томі багато варіантів обрядових пісень, записаних у різних місцевостях Покуття і запозичених з видань В.Залеського, Ж.Паулі, Я.Головацького.

Дотримуючись інструкції, у першому томі О.Кольберг розповів про Покуття – з детальним описом міст і меж етнографічного регіону та його особливостями, а також походження назви краю. “Колись під цією назвою розуміли мало не цілу Галичину задністрянську, а в новіших часах це Станіславський повіт (від гір аж по Дністер) і Коломийський повіт. Дністер – північна межа Покуття, а з заходу відтята лише темною стіною Карпат”²⁰.

Значне місце відведено також опису населення Покуття, його мові, одягу, їжі, опису будинків, розміщенню і побудові господарських будівель, його роботі (вдома, на полі), звичаям та обрядам календарно-річного і родинного циклів. Том містить 15 ілюстрацій Т. Рибковського, що стосуються одягу, знарядь праці, будівель тощо²¹.

Як зазначає В.Юзвенко, “тематика річно-календарної поезії надзвичайно широка. Цікавими є колядки з історичними молитвами про боротьбу проти іноземних загарбників. Оскар Кольберг, на відміну від своїх попередників, чітко розмежував колядки і щедрівки. Серед гаївкових пісень – багато нових текстів з описами весняних ігор”²².

До першого тому входить також родинно-побутова поезія. Польський фольклорист ретельно упорядкував матеріал українського весільного обряду, занотований ним у семи місцевостях. Описуючи похоронний обряд, О.Кольберг одним із перших

¹⁷ *Пытин О.* История русской этнографии. С.290.

¹⁸ *Kolberg O.* Pokucie, cz. I // *Kolberg O.* Dzieła wszystkie. T.29. S.2.

¹⁹ *Dzieła wszystkie* Oskara Kolberga. Informator wydawniczy. Poznań, 1991. S.40.

²⁰ *Kolberg O.* Pokucie, cz. I. S.4–5.

²¹ *Dzieła wszystkie* Oskara Kolberga. Informator wydawniczy. S.40.

²² *Юзвенко В.А.* Українська народна поетична творчість у польській фольклористиці XIX ст. С.93.

здійснив нотний запис голосінь. Коротко подано родильний обряд з кількома піснями, здебільшого жартівливого характеру.

Увесь фольклорний матеріал у цьому томі, як і в наступних, опублікований українською мовою в польській транскрипції, в записах збережено діалектні особливості. Частина зразків коротко паспортизована.

Другий том розвідки “Покуття” (“Pokusie”) (1883) починається невеличкою вступною статтею, в якій О.Кольберг дає високу оцінку українським народним пісням, стверджуючи, що це “твори високої поетичної цінності..., повні гумору та життєвого дотепу, а нерідко уїдливі, різкої сатири, в яких сміливо відкриваються недоліки суспільства”²³, обґрунтовує принцип розміщення пісенного матеріалу. Роблячи короткі зауваження щодо ритмічної будови українських народних пісень, він порівнює їх з польськими. Упорядник назвав перший розділ “Думи історичні” (“Dumy historyczne”), проте в томі опубліковано лише пісні. Термін “дума” О.Кольберг, як і інші польські фольклористи, використовував на означення жанру народної пісні.

В упорядкуванні пісенного матеріалу О.Кольберг не дотримувався якоїсь чіткої системи. Розміщення поетичних творів в окремих розділах “Покуття”, як і в його виданнях польських народних пісень, створює враження безладно нагромадженого матеріалу. “Так, у першому розділі “Dumy historyczne” упорядник повинен був подати якщо не думи, то, принаймні, історичні пісні. Проте тут вміщено 20 пісень, серед яких лише дві на історичну тему, решта – пісні побутового характеру”²⁴. І хоча в інших розділах О.Кольберг групував матеріал за тематичним принципом, усе ж він не був дотриманий до кінця. Так, соціально-побутові та обрядові пісні розпорочені по всіх розділах, якщо б автор виділив їх окремою групою, то вони становили б найцікавішу картину тому. На думку дослідників, цей недолік можна пояснити тим, що питання систематизації народних пісень в польській фольклористиці на той час взагалі вирішене не було, і лише значно пізніше до розв’язання його наблизився інший польський фольклорист – Ян Бистронь²⁵.

Пісенний матеріал другого тому “Покуття” становлять чумацькі, наймитські, опришківські і рекрутські пісні, а також характерні для цього регіону України баладні твори, українські пісні, якими народ відгукнувся на скасування кріпосного права в Галичині у 1848 р., нові варіанти ліричних і жартівливих пісень. Упорядник відібрав високохудожні, соціально загострені твори української народної поезії. Всього у семи розділах налічується 512 пісень. Майже при кожній пісні зазначена місцевість, в якій вона записана, є також відомості про публікацію окремих пісень і їхніх варіантів в інших виданнях, зокрема, у збірниках М.Максимовича, Ж.Паулі, В.Залеського, Я.Головацького та ін. Вміщені у цьому томі записи народних мелодій свідчили про широку збирацьку діяльність Оскар Кольберга в галузі українського музичного фольклору.

Записуючи і упорядковуючи українські народні пісні Покуття, О.Кольберг розкривав характерну особливість народної пісенності цього куточка української землі, а також його зв’язок з народнопісенною творчістю загальноукраїнського контексту.

Третій том “Покуття” (“Pokusia”, 1888) містить опис українських народних танців з танковими піснями, переважно з коломийками (102 мелодії танців з понад 600 приспівками), а також матеріали, пов’язані з народною демонологією, здебільшо-

²³ Kolberg O. Pokucie. Cz. 2. S.IX.

²⁴ Юзвенко В.А. Українська народна поетична творчість у польській фольклористиці XIX ст. С.94.

²⁵ Там само.

го ряд вірувань, а також записи, що стосуються оповідей про демонів і духів, чари і замовляння, забобони і ворожбу²⁶. У кінці тому в алфавітному порядку вміщено 661 прислів'я та приказки, записані в околицях Коломиї.

Як зазначає В.Юзвенко, “добірка цих жанрів (прислів'їв та приказок. – І.З.) фольклору у третьому томі “Рокисія” має багато спільних зразків з раніше опублікованими у збірнику “Галицькі приповідки і загадки, зібрані Григорієм Ількевичем” (1841)”²⁷.

Краще опублікований прозовий матеріал, який увійшов до четвертого тому монографії О.Кольберга (1889). У ньому вміщено 77 українських народних казок і 205 загадок. З.Болтарович відзначила: “Праця починається вступною статтею автора, в якій він, людина широко ерудована, прекрасний знавець етнографічних джерел, здійснив огляд літератури з даного питання, прострочив етнографічне дослідження України, починаючи від Б.Ганета, згадував І.Червінського, В.Залеського, Ж.Паулі, Й.Лозинського, Я.Головацького, В.Завадського та інших”²⁸.

У четвертому томі “Покуття” („Рокисія”, 1889) О.Кольберг виділив фантастичні казки, легенди, побутові казки та оповідання, казки про тварин і окремо п'ять гуцульських казок.

В.Юзвенко у своїй монографії зазначає: “Під час підготовки “Рокисія” до друку О.Кольберг підтримував постійний зв'язок з місцевими збирачами української народної творчості. Одержуючи від них матеріал, він старанно вивчав його, коментував і часто радився зі своїми дописувачами”²⁹.

Отже, О.Кольберг поступово розробив свою методику збирання і публікування зразків народної творчості, якої намагався дотримуватись у своїй роботі і заохочував дотримуватись її й інших, зокрема, своїх дописувачів і кореспондентів. Учений зумів поєднати в одній особі збирача і дослідника, видавця й упорядника, теоретика і рецензента. “Дивовижна енергія цього збирача здається тим більш визначною, що свою роботу він здійснював у найскромніших матеріальних умовах. На свої невеликі доходи він організував свої поїздки і видання; і лише останнім часом отримував незначну допомогу на свою роботу”³⁰.

О.Кольберг у своїх дослідженнях чітко дотримувався наукових принципів, завжди вдосконалював свої методи збирання і публікування фольклорних та етнографічних матеріалів, усвідомлюючи певні їх недоліки, і шукав нові методи, які пропагував у своїй діяльності.

Гідно оцінюючи подвижницьку працю Оскара Кольберга, О.Піпін писав: “Польські критики ставлять етнографічні праці Кольберга дуже високо, цінуючи в них незвичайну точність і повноту описів, які дають матеріал для наукових досліджень... За багатством матеріалу, який зібрав один чоловік, збірники Кольберга становлять чи не єдине явище у всій слов'янській літературі”³¹.

Хоча за останні двісті років у світ вийшло чимало найрізноманітніших видань українського фольклору – від окремих, часом навіть випадкових журнальних публікацій до ґрунтовних, багатотомних фундаментальних зібрань – фольклористична

²⁶ Dzieła wszystkie Oskara Kolberga. Informator wydawniczy. S.41.

²⁷ Юзвенко В.А. Українська народна поетична творчість у польській фольклористиці XIX ст. С.95.

²⁸ Болтарович З. Україна в дослідженнях польських етнографів XIX ст. С.88–89.

²⁹ Юзвенко В.А. Українська народна поетична творчість у польській фольклористиці XIX ст. С.96–97.

³⁰ Пытин О. История русской этнографии. С.291.

³¹ Там само.

праця Оскара Кольберга, яка містить багаті і різноманітні відомості про культуру та побут слов'янських народів, зокрема, українського, викликала великий інтерес і була прихильно оцінена в наукових колах.

Без сумніву, на слов'янській землі не було фольклориста, який би так багато зробив у збиранні народної творчості, як Оскар Кольберг.

UKRAINIAN FOLKLORE IN THE POLISH RESEARCHERS' MONOGRAPHIC (ON MATERIAL OSCAR KOLBERG'S "POKUTTYA")

Iryna ZBYR

*L'viv Ivan Franko National University
1, Universitska str, L'viv, 79000*

Filaret Kolessa Ukrainian Folkloristic Department

The history of recording of Ukrainian folklore by Polish researchers from the XIXth century up to the end of XIXth century is showed. Special attention is paid to the Polish researcher Oscar Kolberg's method of work who was granted important place for picking and researching Ukrainian folklore in his work. Folklore-ethnographical research "Pokuttya" serves as example of this and is built by fixed plan and elaborated method.

Key words: folklore, folklore-ethnographical research, monographic, recording material, researcher and method.

Стаття надійшла до редколегії 22.09.2005

Прийнята до друку 18.10.2005